

ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

ECONOMIC PRINCIPLES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AGRICULTURAL ENTERPRISES

УДК 338.43:631.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.10-16>**Родіна О.В.**

докторка філософії з менеджменту,
доцентка,
Дніпровський державний
аграрно-економічний університет

Шапошнікова І.О.

здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Дніпровський державний
аграрно-економічний університет

Грачова А.В.

здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
Дніпровський державний
аграрно-економічний університет

Rodina Olha

Dnipro State Agrarian
and Economic University

Shaposhnikova Iryna

Dnipro State Agrarian
and Economic University

Hrachova Anastasiia

Dnipro State Agrarian
and Economic University

Постановка проблеми. Для національної економіки сьогодні є важливим комплексна взаємодія економічних, екологічних та соціальних аспектів, які стають підґрунтям для розробки концепції сталого розвитку. Але саме завдяки розширенню виробництва, постійному розвитку бізнесу, державній підтримці аграрного сектору, поступовому виходу на міжнародний ринок (активний експорт), підвищенню ефективності діяльності підприємств, постійної перебудови механізму управління почалися інтеграційні та трансформаційні економічні зміни, які сьогодні дозволяють досягати хоча б часткової економічної ефективності за деякими індикаторами сталого розвитку.

Через військову агресію відбулися значні зміни серед багатьох індикаторів сталого розвитку, одним із факторів, що у свою чергу вплинув на значення даних індикаторів є результативність та ефективність діяльності аграрних підприємств. Розглядаючи аграрне підприємство як елементи досягнення сталого розвитку за економічним напрямом варто

Стаття присвячена аналізу та узагальненню тенденцій досягнення цілей сталого розвитку за частиною економічних індикаторів. Військова агресія призвела до суттєвих змін в багатьох показниках сталого розвитку. Одним з факторів, що вплинув на значення цих показників, є результативність та ефективність діяльності аграрних підприємств. Результати аналізу свідчать про тенденцію до зниження стану розглянутих економічних індикаторів у контексті сталого розвитку. Негативна динаміка у досягненні стратегічних цілей і завдань сталого розвитку унеможлиблює досягнення таких індикаторів на перспективу. Запропонована модель впливу результативності діяльності аграрних підприємств узагальнила основні ризики та виклики, що впливають на їх результативність і відображаються на досягненні стратегічних цілей сталого розвитку, особливо в умовах військового конфлікту.

Ключові слова: цілі сталого розвитку, агропродовольчі підприємства, концепція, ефективність діяльності, стратегія.

The article is devoted to the analysis and generalization of the trends in achieving the goals of sustainable development based on part of the economic indicators. To significant changes in many indicators of sustainable development are military aggression led. One of the factors that influenced the value of these indicators is the effectiveness and efficiency of agricultural enterprises. The results of the analysis indicate a tendency towards a decline in the status of the considered economic indicators in the context of sustainable development. Negative dynamics in achieving strategic goals and tasks of sustainable development makes it impossible to achieve such indicators in the future. The purpose of the conducted research is to analyze the state of indicators of the economic component of sustainable development in Ukraine, including in the conditions of martial law, and to generalize the concept of the impact of the effectiveness of agricultural enterprises on the level of sustainable development. The conducted studies of the state of the economic component of the sustainable development of the agro-food sector made it possible to generalize the model of the influence of the effectiveness of the activities of agricultural enterprises on the level of sustainable development. In particular, taking into account the relevance of economic, social, and environmental problems that are intensifying today under the influence of factors caused by economic and political instability in Ukraine. The proposed model of the influence of the performance of agricultural enterprises on the level of sustainable development summarized the main risks and challenges that affect the performance of agricultural enterprises, and as a result, the achievement of strategic goals of sustainable development in the conditions of martial law and possible solutions in the direction of increasing the level of performance of agricultural enterprises and increasing the level of achievement of strategic sustainable development goals. In order to effectively solve these problems, it is necessary to make a decision to increase the level of productivity of agricultural enterprises and ensure the achievement of strategic goals of sustainable development.

Key words: goals of sustainable development, agro-food enterprises, concept, efficiency of activity, strategy.

звернуть увагу на те, що саме ефективність діяльності підприємства, яке отримує прибуток, має високі показники рентабельності, забезпечує робочими місця населенню, забезпечує продовольством та продуктами харчування, забезпечує промисловість ресурсами для переробки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням моніторингу рівня сталого розвитку присвячено роботи Березін О., Згурський М., Крутова А., Латишева О., Нестеренко О., Пишнограєв І., Редько К., Савченко Т., Ткаченко І. Проблема оцінки сталого розвитку та узагальнення індикаторів присвячено роботи Байтала В., Веремчук Н., Купінець Л., Никончук В., Тимошенко М. Зокрема, оцінці сталого розвитку у контексті сільських територій досліджували Гуторов О., Мороз Т., Малік М., Павлов О., Рігер Р., Славкова О. Цікаві узагальнення щодо стану, завдань та перспектив для аграрного сектору України у 2023 році представлено у дослідженнях Національного інституту стратегічних досліджень [5].

Ключовим аспектом сьогодні є моніторинг саме досягнення поставлених цілей сталого розвитку. Також саме оцінка результативності показників сталого розвитку є напрямком у розвитку країни, тому дослідження у даному напрямку набувають особливої актуальності. Враховуючи вище сказане, питання моніторингу та оцінки сталого розвитку потребують постійного поглибленого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою проведених досліджень є аналіз стану індикаторів економічної складової сталого розвитку в Україні, у тому числі в умовах воєнного стану та узагальнення концепцію впливу результативності діяльності аграрних підприємств рівень сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Саме Стратегія національної безпеки 2010–2015 років передбачала, що вирішення проблем національної безпеки можливе за досягнення економічної ефективності, екологічної безпеки та соціальної справедливості; контроль на рівні технологічного процесу, а не на рівні ліквідації наслідків за надлишковим використання ресурсів та можливим утворенням відходів і шкідливих речовин; підтримка та запровадження дієвості принципу ресурсоефективності за рахунок нових технологій, ефективного управління [1].

Сьогодні аграрні підприємства забезпечують населення України такими продуктами харчування як: сіль, м'ясо усіх видів, ковбасні вироби, сік за видами, фруктові та овочеві пюре, консервовані овочі, сушені фрукти, олія соняшникова, молочні продукти, масло вершкове на маргарин, борошно, хліб, макаронні вироби, цукор. Стан економічної складової сталого розвитку за деякими індикаторами у представлено у таблиці 1.

За більшістю показників, представлених у табл. 1, рівень досягнення поставлених завдань

у 2022 році знизився, порівняно з 2015 роком. Так, спостерігаємо значне зменшення індексу фізичного обсягу ВВП у звітному році на 21,1% у порівнянні з базовим роком. У той же час протягом аналізованого періоду індекс сільськогосподарської продукції зменшився на 15,6%, індекс виробництва продукції харчування – на 10,8%, індекс споживчих цін – на 12%. Найбільш суттєво зменшився такий показник як рівень зайнятості населення у віці 20–64 роки на 78,1%. Зменшення даного показника безпосередньо пов'язано із повномасштабним вторгненням російських військ на територію України, а саме виїздом громадян за кордон, окупації територій, добровільного вступу громадян до лав ЗСУ. Разом з тим спостерігаємо незначне збільшення індексу продуктивності праці у 2022 році на 3,9%, у порівнянні з 2015 роком.

Динаміка показників діяльності сільськогосподарських підприємств в Україні представлена на рис. 1.

Спостерігаємо, найбільш суттєве збільшення відбулось за такими показниками як чистий прибуток, отриманий сільськогосподарськими підприємствами та збиток, отриманий сільськогосподарськими підприємствами у 6,7 разів та 4,9 разів відповідно. Попри значне збільшення чистого прибутку такі показники як рентабельність діяльності сільського, лісового і рибного господарств, а також рентабельність операційної діяльності сільського, лісового і рибного господарств суттєво зменшились на 57,6% та 52% відповідно, що є негативною тенденцією.

Динаміка валового внутрішнього продукту у фактичних цінах та його частка у сільському, лісовому та рибному господарствах представлена на рис. 2.

Отже, за проведеними розрахунками, наведеними в табл. 1, бачимо, що протягом аналізованого періоду відбулось суттєве зростання більшості показників. Так, спостерігаємо значне та

Таблиця 1

Стан економічної складової сталого розвитку за деякими індикаторами

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2022 до 2015, %
Індекс фізичного обсягу ВВП, %	90,2	102,4	102,4	103,5	103,2	96,2	103,4	71,2	78,9
Індекс сільськогосподарської продукції, %	95,5	102,8	99,1	103,3	100,2	92,8	111,4	80,6	84,4
Індекс виробництва продукції харчування, %	88,6	108,9	107,1	99,5	103,9	99,5	94,1	79,0	89,2
Індекс споживчих цін, %	144,4	108,5	113,4	111,5	108,3	102,9	111,3	127,1	88,0
Індекс продуктивності праці, %	99,2	103,5	103,1	102,2	101,8	100,3	105,5	103,1*	103,9
Рівень зайнятості населення у віці 20–64 роки, %	64,4	64,2	64,2	65,6	66,9	65,2	64,8	14,1*	21,9

Примітка: * показник не є прогнозований або узагальнений не за повний звітний

Джерело: побудовано авторами за даними [2]

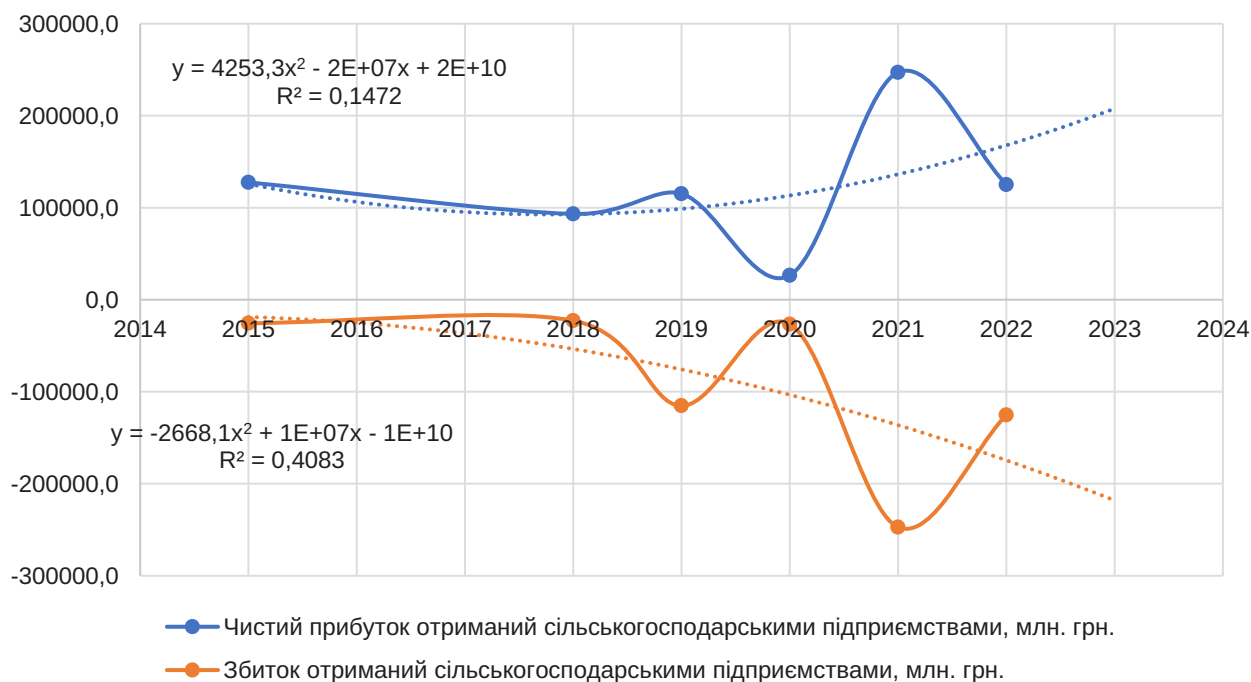

Рис. 1. Динаміка показників результативності діяльності підприємств сільськогосподарського, лісового і рибного господарств України у 2015–2022 роках

Джерело: побудовано авторами за даними [2]

Рис. 2. Динаміка валового внутрішнього продукту у фактичних цінах та його частка у сільському, лісовому та рибному господарствах

Джерело: побудовано авторами за даними [2]

пропорційне збільшення випуску сільськогосподарської продукції та проміжного споживання продукції у 2,5 рази. При цьому валова додана вартість (основні ціни) та чиста додана вартість також суттєво збільшились у 2,5 рази та 2,2 рази відповідно. Бачимо, що за аналізований період відбулось зменшення за таким показником як індекс

цін на сільськогосподарську продукцію до попереднього року на 12%.

Структура валової доданої вартості сільськогосподарського, лісового і рибного господарства в обсязі валового внутрішнього продукту склала у 2021 році 10,9%. Якщо порівнювати з іншими видами економічної діяльності, то у 2021 році частка сільськогосподарського, лісового і рибного господарства в обсязі валового внутрішнього продукту склала у 2021 році 10,9%.

лісового і рибного господарства займає друге місце в обсязі валового внутрішнього продукту після оптової та роздрібної торгівлі; ремонт автомобільних засобів та мотоциклів (13,6%).

У свою чергу лінійні змінні загального розміру валового внутрішнього продукту від зміни частки валового внутрішнього продукту сільського, лісового і рибного господарства складуть 91,30%.

Групування підприємств сільського, лісового та рибного господарства за обсягом реалізованої продукції за останні три роки представлено на рис. 3.

Загальна більшість підприємств сільського, лісового та рибного господарств реалізує продукції у обсязі до 1 млн. євро та від 1,0 до 5,0 млн. євро. Загальна кількість діючих суб'єктів господарювання, які реалізували продукції до 1 млн. євро склала у 2022 році 69414, відповідно кількість діючих суб'єктів господарювання, які реалізували продукції від 1,0 до 5,0 млн. євро склала 1984.

Загальна концепція впливу результативності діяльності аграрних підприємств рівень сталого розвитку представлено на рис. 4.

Проведені дослідження стану економічної складової сталого розвитку агропродовольчої сфери дозволили узагальнити модель впливу результативності діяльності аграрних підприємств рівень сталого розвитку. Зокрема, враховуючи актуальність економічних, соціальних, та екологічних

проблем, що сьогодні посилюються під впливом факторів, що спричинені економічною і політичною нестабільністю в Україні. Запропонована модель демонструє взаємозалежний зв'язок між результативністю діяльності аграрних підприємств та рівнем досяжності стратегічних цілей, завдань та індикаторів сталого розвитку.

Висновки. Постійний моніторинг, дотримання системного і науково-обґрунтованого підходу до сталого розвитку забезпечить підвищення якості життя населення та покращення економічної ситуації в країні. Результати аналізу показали, що стан розглянутих індикаторів економічного напрямку сталого розвитку має тенденцію до зниження. Також аналіз деяких індикаторів показав їх значення нижче ніж поставлені завдання стратегічних цілей сталого розвитку. Негативна динаміка у досягненні стратегічних цілей і завдань сталого розвитку унеможлиблює досягнення таких індикаторів на перспективу. Запропонована модель впливу результативності діяльності аграрних підприємств рівень сталого розвитку узагальнила основні ризики та виклики, впливають на результативність аграрних підприємств, і як наслідок, досяжність стратегічних цілей сталого розвитку в умовах військового стану та можливі рішення у напрямку підвищення рівня результативності аграрних підприємств та підвищення рівня досяжності стратегічних цілей сталого розвитку.

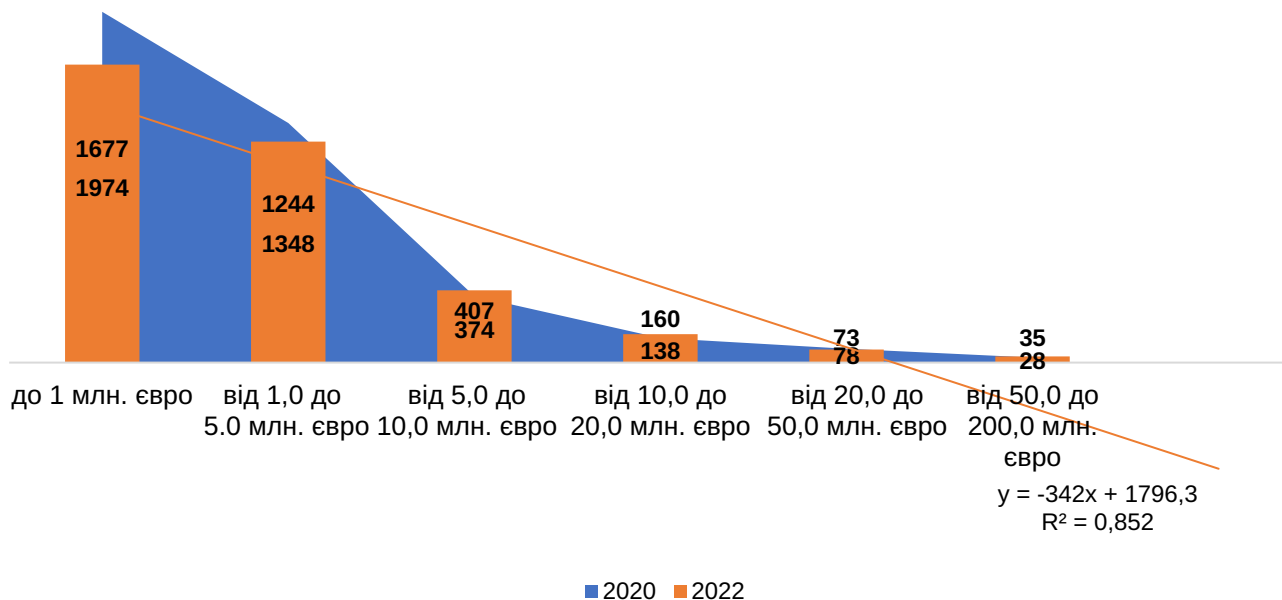

Рис. 3. Групування підприємств сільського, лісового та рибного господарства за обсягом реалізованої продукції за 2020–2022 роки

Джерело: побудовано авторами за даними [2]

Рис. 4. Модель впливу результативності діяльності аграрних підприємств рівень сталого розвитку

Джерело: побудовано авторами

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стратегія сталого розвитку можливості і проблеми запровадження для України: аналітична доповідь. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-12/StalyRozvytok2014-8870e.pdf>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Родіна О.В. Аналіз ринку м'яса птиці в Україні: сучасний вектор у контексті продовольчої безпеки. *Підприємництво та інновації*. 2022. Вип. 23. С. 91–96. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/23.16>
4. Tkachenko V., Rodina O., Savchenko T. Influence of the technological factors of breeding on the cost

management efficiency of specialized poultry enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2018. Vol. 40. No. 1. P. 91–102. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2018.09>

5. Русан В.М., Жураковська Л.А. Аграрний сектор України у 2023 році: складники стійкості, проблеми та перспективні завдання. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/az_agro-sektor_15022024.pdf
6. Савченко Т.В. Фактори впливу на структуру споживання продуктів харчування населенням України. *Економіка та суспільство*. 2016. № 5. С. 304–310.

REFERENCES:

1. Stratehiia staloho rozvytku mozhlivosti i problemy zaprovadzhennia dlia Ukrainy [Strategy of sustainable development opportunities and challenges of implementation for Ukraine]: analytical report. Available at: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-12/Staly-Rozvytok2014-8870e.pdf>
2. Ofitsiinyi sait Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukraine].
3. Rodina O. (2022) Analiz rynku m'iasa ptytsi v Ukraini: suchasnyi vektor u konteksti prodovolchoi bezpeky [Analysis of the poultry meat market in Ukraine: a modern vector in the context of food security]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii* [Entrepreneurship and innovation]. Vol. 23, pp. 91–96. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/23.16> [in Ukrainian].
4. Tkachenko V., Rodina O., Savchenko T. (2018) Influence of the technological factors of breeding on the cost management efficiency of specialized poultry enterprises. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. Vol. 40, no. 1, pp. 91–102. DOI: <https://doi.org/10.15544/mts.2018.09> [in Lithuania].
5. Rusan, V.M., Zhurakovska, L.A. (2024) Ahrarnyi sektor Ukrainy u 2023 rotsi: skladnyky stiikosti, problemy ta perspektyvni zavdannia [The agricultural sector of Ukraine in 2023: components of sustainability, problems and promising tasks]. *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen* [National Institute of Strategic Studies]. Available at: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/az_agrosektor_15022024.pdf [in Ukrainian].
6. Savchenko T.V. (2016) Faktory vplyvu na strukturu spozhyvannia produktiv kharchuvannia naseleniam Ukrainy [Factors influencing the structure of food consumption by the population of Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo* [Economy and Society]. Vol. 5, pp. 304–310 [in Ukrainian].